

תקציר

התובע שכר בשכירות משנה חדר במשרד של התובע לאחר שהוא נשאר חייב לו בחוב סכום של 8,000 ש"ח הנתבע גבה ממנו את החוב דרך הוצאה לפועל, לטענת התובע היה קיים הסכם ביניהם על פרעון של החוב, התובע חויב לשלם 2,359.8 ש"ח הוצאות גבייה וסכום זה הוא תובע מהנתבע. התובע תובע בתביעה נגדית 1009.3 ש"ח כהוצאות משפט שנגרמו לו עקב התביעה.

שאלות לדיון:

1. חוזה שנכתב בו שהצדדים לא יתבעו על הפרת חוזה (א)
2. פנייה להוצאה לפועל לצורך גביית חוב (ד,ז-י)
3. איסור פנייה לערכאות (ה-ו)
4. היתר פנייה לערכאות מדין "עביד איניש דינא לנפשיה" (יא-טז)
5. כשהחוב ברור ניתן לפנות ישירות להוצאה לפועל (ז)
6. הדין כשנגרמו לנתבע נזקים כתוצאה מהתביעה בהוצאה לפועל (יח-כב)
7. האם צריך ליטול רשות מבית הדין לפני פנייה להוצאה לפועל (כג-ל)
8. גביית חוב על ידי הוצאה לפועל (לו-לח)
9. גביית ההוצאות שבהוצאה לפועל (מז-מט)
10. נטילת ריבית שבהוצאות גבייה (נ-נה)

פסק דין

תביעת התובע להשבת הוצאות הגבייה נדחות, התובע ישלם 429.3 ש"ח לנתבע.

בס"ד, א' אדר ב' תשע"א

07 מרץ 2011

תיק מס' 70055

פסק דין

הצדדים קבלו את הח"מ כבוררים הן לדין והן לפשרה, וחתמו על הסכם בורות כנדרש. ביה"ד קיים דיון בנוכחות הצדדים בו פרטו הצדדים את טענותיהם. כמו כן הוגשו לביה"ד מסמכים שונים ע"י שני הצדדים.

לא נפרט בפסק הדין כל טענה וכל פרט ופרט שנטענו בפנינו אלא רק את עיקרי הדברים.

העובדות:

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580282515

טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org beitdin@erezhemdah.org עמוד 1 מתוך 18

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

- א. הנושא המרכזי הנדון בין הצדדים אינו שנוי במחלוקת. אכן, הצדדים חלוקים ביחס לחלק מהעובדות. במהלך שנת 2008 נחתם הסכם שכירות בין הצדדים. התובע שכר בשכירות משנה חדר במשרדו של הנתבע. הסכם השכירות מפרט את התשלומים שישלם התובע לנתבע, ומתייחס גם לשאר עלויות והוצאות המשרד. סוף תקופת השכירות: 1.31.02.09. כותרת המסמך: "הסכם שכירות", "הסכם זה נעשה על בסיס הכרות אישית, וחברית ומסיבה זו לא יהיו סעיפי הפרות ותרופות". הסכם זה הוארך ע"י הצדדים לשנה נוספת.
- ב. התובע לא שילם את כל המוטל עליו ע"פ ההסכם, ובמהלך 2009 נצבר חוב של כ-8,000 ₪. אין מחלוקת בין הצדדים על עצם החוב ועל גובה החוב.² הנתבע דרש מהתובע לפרוע את חובו, אולם הלה לא פרע את החוב. דרישות הנתבע מהתובע לפרוע את החוב הפכו תקיפות יותר ככל שחלף הזמן והתובע טרם פרע את החוב.
- ג. לטענת התובע, במהלך חדש פברואר 2010 (ואולי אף קודם לכך) נערך ביניהם הסכם בע"פ לפריסה מחודשת של החוב. הנתבע מכחיש מכל וכל קיומו של הסכם זה, או הסכמה כלשהי מצידו לפריסת החוב.
- ד. במהלך החדש הנ"ל, חזר הנתבע על דרישתו מספר פעמים. ואף פנה אל התובע באמצעות עו"ד מ' כדי שהתובע יפרע את חובו, או לחלופין יפקיד בידי הנתבע צ'קים על הסך הנתבע, לתאריכים שונים. בחדש מרץ 2010 פרע התובע חלק מהחוב.
- ה. בתאריך 12.04.2010 פתח הנתבע בהליכי גביה באמצעות הוצ"פ. הליכים אלו נמשכו עד לתחילת יולי 2010. הליכים אלו כללו גם הטלת עיקול על חשבון הבנק של התובע. בסופו של דבר, התובע שילם את חובו.³ בנוסף שילם התובע גם הוצאות גביה שהושתו עליו בעקבות הפניה להוצ"פ. תוספת זו כוללת ריבית, הצמדה, אגרות ושכר טרחת עו"ד.
- ו. הוצאות אלו, בסך 2,359.8 ₪, לפי חישובי התובע, הן נשוא התביעה שלפנינו.

הטענות:

¹ כשעשוע לשוני וכפלפול של הבל נעיר כי זהו תאריך שאינו קיים. שמא כוונת הצדדים להמשיך הסכם זה לנצח? ואולי עדיין הם חייבים לפעול ע"פ החוזה הנ"ל?
² אמנם החישוב נעשה ע"י הנתבע. אך לא היתה הכחשה על חישוביו. גם לא בויכוחים שבין הצדדים ובערכאות הקודמות בהן נידון ענין זה.
³ היו אמנם ויכוחים במהלך פעולת הוצ"פ בדבר התשלום, האם להעבירו לידי הנתבע או להפקידו בנאמנות. בסופו של דבר, העבר התשלום לידי הנתבע. התיק בהוצ"פ נסגר (כך מסרו הצדדים במהלך הדיון).

- א. התובע טוען כי משמעות הכותרת בראש ההסכם ביניהם: "הסכם זה נעשה על בסיס הכרות אישית, וחברית ומסיבה זו לא יהיו סעיפי הפרות ותרופות". היא שכל צד לא יוכל לתבוע בבית משפט אכיפה או פיצוי על סמך הסכם זה, ובוודאי לא לממשו באמצעות ההוצל"פ.
- ב. הנתבע טוען כי כותרת זו אינה מאפשרת למי מהצדדים להפר את ההסכם. והצד הנפגע בוודאי יכול לפנות לעזרת גורמים משפטיים כדי לאכוף את ביצוע ההסכם. לטענתו, משמעות הכותרת היא: אין צורך לפרט סנקציות ספציפיות למפר ההסכם, באשר הצדדים הינם חברים טובים ואינם חוששים שמא יופר ההסכם זה.
- ג. עוד טוען התובע, כי אף אם נהג שלא כדין בכך שלא שילם את חובו בזמן, עדיין היה על הנתבע לפנות לבית הדין ולא להוצל"פ.⁴ ומאחר ולא עשה כן, הרי שהתובע אינו חייב בהוצאות הגביה של ההוצל"פ.⁵ עוד טוען התובע כי פניה להוצל"פ מנוגדת לדיני גביית מלווה. מאידך, טוען הנתבע כי מאחר והחוב ברור ואינו נתון להכחשה, במידה והתובע אינו משלם את אשר התחייב, הרי שהנתבע רשאי לפנות להוצל"פ, אף מבלי לקבל רשות מבית הדין.⁶
- ד. הנתבע אף הדגיש את בקשותיו החוזרות ונשנות מהנתבע, הן באופן ישיר והן באמצעות ב"כ עו"ד מ', כי יפרע את חובו. ולמצער יתחייב על זמני פרעון, ויפקיד ביד הנתבע שיקים לתאריכים הנ"ל. לטענתו, כל פניותיו הושבו ריקם. ולטענתו בנסיבות אלו, מותר לו לפנות להוצל"פ.
- ה. הנתבע טוען, כי למעשה התובע היה יכול לשלם את החוב הנ"ל בקלות. הן משום שהיו לו הכנסות, הן באמצעות כרטיסי אשראי, או באמצעות הלוואות שונות שהיה יכול לקבל. התובע מכחיש מכל וכל. לטענתו, מצבו הכלכלי לא אפשר לו לשלם את החוב בשום פנים ואופן.
- ו. עוד טוען התובע, כי היות ונערך בין הצדדים הסכם לפריסה מחודשת של החוב, לא היה מקום לפנות להוצל"פ. הנתבע, כאמור, מכחיש קיומו של הסכם כנ"ל. לטענתו, כל שהיה ביניהם הוא רישום של כל התשלומים שפרע התובע לנתבע. אולם רישום זה אינו מהווה הסכמה לפריסה מחודשת של החוב. ואף התובע לא הזכיר מעולם (בדיונים ובערכאות בהם נידון הנ"ל) דבר קיומו של הסכם מעין זה.
- ז. הנתבע מבקש לבדוק אפשרות כי סכסוך זה ידון במוסד הבוררות של לשכת עוה"ד.

⁴ במיוחד שחלק מהתשלום להוצל"פ הוא למעשה ריבית והצמדה. אכן, מתכתובת הדוא"ל שהומצאה לנו ע"י הצדדים עולה כי התובע הסכים בשלב מסויים לשלם ריבית לנתבע! אולם במהלך הדיון טען התובע, כי הסכמה זו היתה רק מהשפה ולחוץ, וע"מ להפיס את דעתו של הנתבע. לדברי הנתבע, ריבית זו הינה כנגד הריבית שנאלץ הנתבע לשלם לבנק.

⁵ בבחינת "איהו דאזיק אנפשיה" כלשון כתב התביעה.

⁶ לדבריו כך הורה לו רב שאיתו התייעץ. הנתבע הפנה את ביה"ד למקורות הלכתיים התומכים, לדעתו, בטענתו.

- ח. הנתבע תבע תביעה שכנגד. תביעה זו כוללת הוצאות משפט שונות בסך 409.3 ₪.⁷ + 600 ₪⁸ מחצית עלות תיקון מכונת צילום שלטענת הנתבע, התובע קלקל, והנתבע שילם את התיקון. + פיצוי על שבירת כלי קפה.⁹
- ט. התובע מכחיש כי הזיק למכונה. לטענתו, מכונת הצילום התקלקלה כתוצאה מבלאי טבעי של מכשירי חשמל.

דין:

- א. **לענין השאלה: האם הסכם השכירות שבין הצדדים הינו בר אכיפה? לענ"ד, ברור שההסכם הינו בר אכיפה.** משמעות הכותרת הנזכרת היא: היות שהצדדים הינם ידידים אף חברים¹⁰, אין צורך לפרט את הסעדים והתרופות, ולקבוע מהי הפרה יסודית וכד'. אולם ברור שעצם הכוונה בחתימה על החוזה (שהינו די מפורט) היא שהצדדים מתחייבים לקיימו. מעתה אם אחד הצדדים לא יקיים את ההסכם, מה יעשה הצד שכנגד? וכי יאכל הלה וחד?!
- ב. **לענין קיומו או אי קיומו של הסכם פריסה חדש.** שאלה זו (האם אכן קיים הסכם כנ"ל) שנויה במחלוקת בין הצדדים. הנתבע, כאמור מכחיש דבר קיומו של הסכם זה. **התובע, שעליו מוטל נטל ההוכחה – המוציא מחברו עליו הראיה, לא הצליח להוכיח את טענתו.** גם מחומר הראיות שהוגש ע"י הצדדים, ומטענותיהם ניתן להתרשם שאכן לא היתה הסכמה של הנתבע לפריסה מחודשת של החוב.
- ג. מעתה נשמטה טענה אחת מטענות התובע. התובע טען כי היה על הנתבע לפנות לב"ד. בתשובה לשאלה: מה היה טוען התובע בב"ד? ענה התובע: הייתי טוען לקיומו של הסכם הפריסה החדש. דא עקא שהתובע לא הצליח להוכיח קיומו של הסכם זה. וא"כ אף אילו היו פונים לב"ד, היתה התוצאה זהה.
- ד. **טענת התובע, כי לעולם אין לפנות להוצל"פ בלא קבלת רשות מב"ד, ופניה להוצל"פ בלי רשות** בב"ד חמורה מאד ודינה כדין פניה לערכאות, **טעונה ליבון.**¹¹ נושא זה אמנם נזכר בדברי הפוסקים,¹² אך לענ"ד יש מקום להרחיב מעט וללבן טענה זו.

⁷ בכתב התביעה שכנגד מופיעה הדרישה לתשלום 250 ₪ עבור "הוצאת מכתב מעו"ד מכתב התראה" בסיכומי הנתבע מופיע סכום שונה (דברי הנתבע שם אינם בהירים די הצורך): "לעו"ד בסך 250 ₪ [הסכום חסר במקור] עבור שליחת המכתב שהינו התשלום המינימלי בהתאם לתקנות לשכת עורכי הדין... המכתב ודמי הדואר (כ 260 ₪)". לא תקנתי את סכום התביעה.

⁸ בסיכומים תוקנה התביעה הנ"ל לסך 525 ₪.

⁹ הנתבע לא נקב בסכום.

¹⁰ שלא לומר עו"ד...

¹¹ וכפי שהתבטא התובע בדיון: אני רוצה לדעת את דעת בית הדין בשאלה העקרונית. האם מותר לפנות להוצאה לפועל לפני שפונים לדין תורה?

ה. מושכל ראשון הוא כי פניה לערכאות במקום בו ניתן לפנות לד"ת הוא איסור חמור. וכלשון השו"ע:

"אסור לדון בפני דייני עובדי כוכבים ובערכאות שלהם, אפילו בדין שדנים בידי ישראל, ואפילו נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם, אסור. וכל הבא לידון בפניהם, הרי זה רשע, וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת מרע"ה. הגה: ויש ביד בית דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד העובדי כוכבים מעל חבירו... ואפילו אינו דן לפני עובדי כוכבים, רק שכופהו על ידי עובדי כוכבים שיעמוד עמו לדין ישראל, ראוי למתחו על העמוד".¹³

ו. והוסיף הגר"א:

"וכל הבא כו'. בתנחומא ר"פ משפטים מנין לבע"ד של ישראל ש"ל דין זה עם זה שיודעים שעכו"ם ידין אותו הדין כדיני ישראל שאסור להזדקק לפניהם ת"ל אשר תשים לפניהם לפני ישראל ולא לפני עכו"ם שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני עכו"ם כפר בהקב"ה תחלה ואח"כ כפר בתורה שנ' כי לא כצורינו צורם ואויבינו פלילים כו' שנא' כי חקות העמים כו".^{14, 15}

ז. אולם לא בפניה לבתי משפט עסקינין, אלא בפניה להוצל"פ או בשמה הרשמי "רשות האכיפה והגביה"¹⁶. רשות זו הינה רשות נפרדת ממערכת המשפט. בוודאי שזהו המצב ע"פ "חוק ההוצל"פ החדש"¹⁷. רשות זו כפופה לשר המשפטים ולא למערכת בתי המשפט.¹⁸ אין בסמכות הערעור על החלטות רשמי ההוצל"פ בפני בית משפט השלום בכדי להצביע על כפיפות למערכת בתי המשפט.¹⁹

ח. אמור מעתה דין ההוצל"פ כדין רשות המס וכד'. אמנם לרשמי ההוצל"פ ישנו שיקול דעת בהפעלת האכיפה והגביה. אולם צ"ע אם כאשר החוב מוסכם וברור, שיקול דעת זה יהפוך את ההוצל"פ לרשות שופטת? ובפרט שהרשות מקילה הרבה יותר מאשר דיני "מסדרין לבע"ח".²⁰

¹² שני הצדדים אף הזכירו בדיון פוסקים נשואי שם המצדדים בעמדותים (הן בזו של הנתבע – להתיר, הן בזו של התובע – לאיסור).

¹³ ח"מ סימן כו' סעיף א'.

¹⁴ שם סק"א.

¹⁵ לענין מערכת המשפט במדינת ישראל ע' תחומין כרך א' עמ' 319 ואילך מאמרו של מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א.

¹⁶ כך נקראת הרשות גם באתר האינטרנט שהיא מפעילה: eca.gov.il. אמנם החוק שמכוחו מתנהלת רשות זו נקרא: "חוק ההוצאה לפועל".

¹⁷ בשמו הרשמי: חוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 29), התשס"ט-2008.

¹⁸ אף שהממונה על רשמי ההוצל"פ מתמנה מקרב שופטי בית משפט השלום.

¹⁹ ודלא כמש"כ ידי"נ אב"ד ביה"ד טבריה-צפת הרב אוריאל לביא שליט"א בספרו החשוב עטרת דבורה חלק ב' עמוד 807. ואולי הדברים נכתבו לפני שינוי החוק הנ"ל.

²⁰ לדוגמא: ע"פ החוק משאירים מזון 30 יום גם לבני משפחתו של החייב. ע"פ החוק משאירים לחייב גם לבני משפחתו של החייב. להרחבה: הרב הלל גפן, כלי אוכל, מיטה וכד'. ע"פ החוק משאירים לחייב תשמישי קדושה גם לבני משפחתו של החייב. להרחבה: הרב הלל גפן, "הסתיעות בהוצאה לפועל – נייר עמדה מספר 6", מכון משפטי ארץ, בקישור: <http://www.dintora.org/files/Emda06Hotzlap.pdf>.

- ט. ואכן הראשל"צ הרב מרדכי אליהו כתב כדבר פשוט וברור: "יש תחומים בהם אפשר ומותר לפנות למערכת השלטונית – משפטית.²¹ כך הוא ביחס לגביית שטרות,²² שאנו בעצם פונים להוצאה לפועל שהיא הזרוע היחידה²³ המבצעת את הגבייה".²⁴
- י. ע' גם ב"פתחי חושן" הכותב:²⁵ "אלא שיש לעיין בדין גביית שיק או שטר ע"י הוצאה לפועל אם יש בזה איסור. ולכאורה אינו אלא כפיה למלא התחייבות בלי שום דיון או בירור עובדתי. ולפ"ז במקום דעביד איניש דינא לנפשיה, ובחוב שאינו מחמת הלואה – מותר. אלא שמסתבר ששיק או שטר דינו כזקפן במלוה, ושוב יש איסור לא תבא. וצ"ע".²⁶
- יש להעיר, שלכאורה במידה וההוצל"פ שולחת מכתב דרישה לתשלום החוב, והנתבע בא ומשלם בעצמו ואין צריך להכנס לביתו ולקחת מחפציו, אין זה בכלל לא תבא אל ביתו, אלא זהו: והאישי אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט החוצה. ויהיה מותר אף בהלואה.
- יא. הרב צבי יהודה בן יעקב בספרו "משפטיך ליעקב"²⁷ העלה סברה נוספת להתיר פניה להוצל"פ: "עביד איניש דינא לנפשיה". וז"ל:
- יב. "ברם לענ"ד נראה שאין בגביית השיק ע"י הוצאה לפועל משום איסור גביה ע"י ערכאות. שהרי כל הטעם לאסור גביה ע"י כותים או ערכאות, הוא מפני כיעור הדבר לעשויו ע"י נכרים או ערכאות, וכמש"כ בתרומת הדשן, דהוי אלימות טפי מאשר הוא עצמו יעשה דין. האיסור אינו עקב הפניה לערכאות אלא בגלל אופי הגבייה ע"י כותים או ערכאות, או הנזק שעלול להיות עקב כך (עלילה וכד', וכמש"כ במרדכי).
- יג. במה דברים אמורים, במקום שהגבייה באמצעות נכרים או ערכאות הוי אלימות טפי מאשר גבייה ע"י עצמו, אך בנידון הוצאה לפועל, כל הפרוצדורה של גבייה באמצעות הוצאה לפועל נועדה למנוע מצב של כל דאליים גבר ולאפשר לחייב להתגונן מפני מחזיק השיק. יצוין שאין ההליך בהוצאה לפועל משום דין (ההדגשה במקור) אלא משום סדר תקין שלא יהיה

²¹ ע' לעיל סעיף ז' דכיום רשות האכיפה והגבייה אינה חלק מהמערכת המשפטית. עכ"פ הרב אליהו התיר פניה כנ"ל למרות היותה בעיניו "מערכת שלטונית – משפטית".

²² חזינן שהרב אליהו מתיר אף גביית שטרות. היתר רחב הרבה יותר מהנדון שבפנינו (חוב מוסכם). והרי יתכן שישנן לצד השני טענות מדוע לא לגבות את השטר. וע' גם בסעיף הבא בדברי "פתחי חושן", ובהמשך בדברי הרב הרצוג, שבט הלוי, הרב יעקב ישראל פישר ועוד.

²³ זו אולי הסברה המרכזית לדעתו. היות שאין גוף אחר המסוגל לבצע משימה זו. ועכ"פ אין בפניה כנ"ל לדעתו משום פניה לערכאות.

²⁴ תחומין חלק ג' עמ' 244

²⁵ פתחי חושן חלק א' דיני הלואה פרק ו' הערה יב'

²⁶ מסתבר שדבריו אמורים בשטר שנעשה להסדרת חוב. אולם בהסכם שכירות כבנדון דנן אין הכרח לומר שזה בגדר "זקיפת מלוה".

²⁷ משפטיך ליעקב חלק ב' סימן ו' אות ד'.

כל אחד הולך ומאלם את חברו... הפניה להוצאה לפועל נצרכת לגובה על מנת שלא יפעל בדרכים לא חוקיות ויסתבך בפלילים. הוא מנוע (חוקית) מלהכנס לבית החייב, והוא חייב לעשות את הגבייה בהליך מסוים, שהוא פחות אלים ומכוער מגבייה שיעשה אוחז השיק בעצמו... וע"כ לכאורה נראה להתיר לעשות דין לעצמו ע"י פניה להוצאה לפועל ללא תביעה מוקדמת בבית דין, אא"כ טוען החייב על גופו של החוב.

יד. ראשית יש להעיר, דאם מטעם "עביד איניש דינא לנפשיה" אתינן עלה, הרי שההיתר יהיה מוגבל רק למקרים בהם הותר לאדם לעשות דין לעצמו, או לפחות לתפוס ממון עבור חוב.²⁸ וכפי שכל הרצ"י בעצמו.

טו. אולם עיקר סברתו של הרצ"י לענ"ד צ"ע. אמת, שאין איסור בפניה להוצל"פ משום פניה לערכאות וכמש"כ מהטעמים שפורטו לעיל, ועוד יפורטו לקמן. אולם מטרת ההוצל"פ אינה כפי שכותב הרצ"י: מניעת "כל דאלים גבר", אלא מימוש החוב או ביצוע פס"ד. וכי כל בע"ח או מחזיק שיק היה יכול לגבות את חובו בעצמו?! עד כדי כך שנאמר שמטרת חוק ההוצל"פ "לאפשר לחייב להתגונן מפני מחזיק השיק", "שלא יהיה כל אחד הולך ומאלם את חברו"²⁹! מי הוא החלש הדורש סיוע, החייב המוחזק בכסף או בעל החוב המחזיק (במקרה הטוב) נייר/שטר/שיק בידו? ומה במקרה שמדובר על חוב ללא שטר (עבור עבודה שבוצעה, סחורה שסופקה וכד')?³⁰

טז. אכן שאלה מעין זו אינה חדשה וכבר מצאנו כמותה בדברי הפוסקים. וז"ל המבי"ט:

"...אשר מסר אותו בידי נכרי ע"י בנו שלא כדין על מס שלא היה חייב הוא עדין ולא היה נודע במה יתחייב על מס בני עירו... עד אשר הלכו למושל והטעימו לו דבריו ונראה שהיו כנים והניחו על ערבות והעושה כן לא טוב עשה בעמיו וחייב עונש נידוי על זה כי אפי' היה חייב לו מעות סך ידוע לא היה לו רשות ללכת לאומות כי לא עשה לו התראה לשיאמר שלא היה ציית דינא ועבר על לפניהם ולא לפני עכו"ם... וכן דן רבי' מאיר בראובן שעכב חובותיו של שמעון ע"פ השר שיעשה לו דין בראובן מסור גמור הוא אם שמעון לא היה סרבן מתחלה... ואע"ג דבענין המסי' הוא נוהג ברוב הקהלות לגבות ע"י עכו"ם וגם אם יש לו טענה לפטור עצמו

²⁸ ע' פרטי הדין בשו"ע חר"מ סימן ד' ונ"כ שם.

²⁹ משפטיך ליעקב שם.

³⁰ הרצ"י כ' שם סברה נוספת המתירה פניה להוצל"פ לשם גביית שיק, ומטעם דעל דעת כן נתנו. ואף כי סברה זו נכונה לענ"ד, לא הזכרנוה. משום שבנדון שלפנינו, אף כי החוב עצמו מוסכם, מ"מ לא בגביית שיק עסקינן.

כופין אותו לפרוע תחלה ואח"כ עומד לדין עם הצבור כמו שהביא המרדכי פ' לא יחפור דהדין
נותן שיפרע קודם ואח"כ ירד לדין היינו כשאין ציית דינא...³¹.

יז. הרי שאף שהמבי"ט ס"ל שאסור היה למסור לידי המושל מבלי שיפנה קודם לב"ד, אולם טעמו
משום שהחוב אינו ברור.³² או משום שהלה "ציית דינא". אולם כאשר החוב ברור ומוסכם,
והחייב אינו משלם, מה הטעם בפניה לב"ד? וכי פריעת בע"ח היא מצוה פחותה מהמצוה
לציית לב"ד? והאם החייב המודה בחובו ואינו משלמו נקרא "ציית דינא"?³³

יח. תשובת המבי"ט הנ"ל הובאה גם בשו"ת פני משה³⁴. אכן גם הנדון בתשובת פני משה הנ"ל
הוא מקרה בו הנתבע היה בפירוש "לא ציית דינא", ואף חמור מכך. וכה"ג ברור שישנה טענה
חמורה כלפי הפונה לערכאות. אף דברי המרדכי שצוטטו בתשובה הנ"ל עוסקים במקרה כנ"ל.

יט. **וז"ל המרדכי**³⁵:
"שהיה לו לשומטו ולא שמטו... אבל בממלא חצרו של חבירו או רה"ר חביות שיש [טורח]
לסדרם זה על זה יכול לשבר ולצאת וליכנס גם אינו צריך להקיף פירוש ר"י... ומעשה היה
בקולוניאה באחד שהפקיד אצל חבירו פקדון לימים **כפר לו** ולקח המפקיד את שלו בידי עובד
כוכבים ומתוך כך **העלילו את הנפקד** והפסיד הרבה ופסק הרב דאם **היה אפשר למפקיד
להציל את שלו בענין אחר חייב** כמו היה לו לשומטו ולא שמטו וכן פירש רבינו יקר. "שוב,
לפנינו מקרה בו היה אפשר לוותר על הפניה לערכאות, ומדובר **שהעלילו** עליו יותר מחובו
הבסיסי, ואף הנפקד **כופר** בחוב.

כ. גם הציטוט השני שהביא בתשובת פני משה הנ"ל מדברי המרדכי, מראה כי אין הנדון (דברי
המרדכי) דומה לראיה (המקרה שלפנינו). היות ומדובר על הפונה לערכאות כדי להכריח את
הנתבע לבא לדין תורה. יש לשים לב גם לחומרת דיני מוסר, וההסבר לכך, וכמובן שלא שייך
ביחס להוצל"פ בארץ.

כא. **וז"ל המרדכי**³⁶:

³¹ שו"ת המבי"ט ח"ב סימן יג'.

³² במקרה המדובר, אף המושל הסכים לוותר.

³³ אמנם בנדון שלפנינו היתה לחייב סיבה לדרוש ד"ת (לטעמו) היות שלטענתו היה הסכם לפריסה מחודשת של החוב. אולם
התובע לא דרש מהנתבע: בא לב"ד ונדון בשאלת מסמך זה (קיומו או אי קיומו, תוקפו וכד'). אשר ע"כ דרישתו לרדת תחילה
לד"ת, צ"ע. ועכ"פ הנתבע, המכחיש את קיומו של המסמך, היה רשאי לראות בתובע – "לא ציית דינא". ולפחות אין לדונו כעברין
אם פנה להוצל"פ.

³⁴ לרבי משה בן ניסים בבנישתי מחכמי קושטא, חלק ב' סימן נז'.

³⁵ בבא קמא פרק המניח רמז לז'.

³⁶ בבא קמא פרק הגוזל ומאכיל רמזים קצה' – קצז'.

"כתב רבינו מאיר וז"ל וששאלתם על אודות רבי אפרים שהלך בערכאות של כותים וקבל [על] רבי יואל להכריחו שיעשה לו דין יהודים ומתוך כך קבל רבי יואל על רבי אפרים והפסידו ממון במסירתו [השיב הר"ם] נראה לי דיפה דנתם ויפה זכיתם ויפה חייבתם אתה [אלופי ומיודעי ה"ר יצחק] ובית דינך ונהי שרבי אפרים לא טוב עשה בעמו וראוי למתוח אותו על העמוד כי הלך בערכאות כותים תחלה להכריח שכנגדו ואע"פ שלא הכריחו אלא לדת יהדות לא היה לו לעשות דבר זה אלא על פי קהלו או על פי הגדולים שבמלכות ויקבל עליו את הדין ללקות או יתן ממון הכל לפי מה שהוא אדם כאשר ישיתו עליו רבותינו שבמדינה..."

כב. **להרוג את המסורות** לאנסיים שהוחזקו למסור ממון ישראל ולמסור המוסרים בידי עובדי כוכבים להורגם ולהכותם ביד רשע עכ"ל ונראה לי **דטעמא הוי משום דמסור רודף הוא דאע"ג דלא מחוי אלא אממון חבירו מחמירים ביה טפי מהיכא דאזיק איהו גופיה ממונא דחבריה בידים ושדי בנהרא או שורף גדישו של חבירו דלא קטלינן ליה והיכא דאחוי אחוי בעלמא אממונא דחבריה כל דהו קטלינן ליה אלא היינו טעמא דמסור לאנסיים רודף הוא להרוג חבירו דכתיב **כתוא מכמר מה התוא כיון שנפל למכמר שוב אין מרחמים עליו אף ממון של ישראל כלומר כשישראל נופל בידם כל דהו מעלילים [עליו] עלילות כל כך עד שהרבה פעמים בא לידי סכנת נפשות".****

כג. בדומה לדברי ה"פני משה" ובהסתמך על דבריו, כ' הראשל"צ ר' משה מרדכי מיוחס בספרו "ברכות מים"³⁷:

"ולפע"ד נראה דהא דכתב מור"ם דבעי רשות ב"ד...היינו בסרבן שלא נודע שהוא חייב ודאי, אלא שיש בניהם טענות ותביעות דצריך דעת ב"ד לומר חייב או פטור, והזמנו לדין ולא בא. אזי בעי דעת ב"ד כיון שאין חיובו ברור...אמנם בענין הלואה בנדון דידן שאיכה כתב ידו ושטר כדיון שחייב. ועל כל פעם שכתבו להם ב"ד שיפרעו היו מודים שחייבים אלא שלא היו רוצים לפרוע. או בפקדון דמודה שהוא בידו ומסרב להחזירו. דבהא לא בעינן דעת ב"ד לחייבו דכ"ע ידעי דחייב. ודאי דבכי הא מודה מור"ם דלא בעי דעת ב"ד... ומצאתי לי רב תנא דקאי כוותי הרב פני משה..."

כד. אמנם יש שהבינו בדברי ה"פני משה" שלעולם אסור לפנות לערכאות בלי ליטול רשות תחילה מב"ד. כך כ' בספר "חשק שלמה"³⁸. וכ"כ בספר "תפארת אדם"³⁹. וכאמור צ"ע בהבנתם זו

³⁷ ברכות מים חושן משפט סימן יז' דף קס'.

³⁸ "חשק שלמה" לר' חיים שלמה ניסים בן מרדכי, מרבני קושטא, סימן כ' אות ג' ואילך.

³⁹ "תפארת אדם" לר' חיים אברהם בן דוד, מרבני תורכיה, חלק חו"מ סימן ה' דף עט'.

- בדבר ה"פני משה". ויפיו בעינינו דברי ה"תפארת אדם" קודם שביטל דעתו מפני דעת ה"פני משה" (ע"פ הבנתו). וז"ל:
- כה. "עוד היה נראה מקום פטור לשמעון דע"כ לא אמרין שאיכא משום לפנייהם ולא לפני גויים אלא כשיש דין ודברים והכחשה ביניהם וצריך לדון ביניהם, שמניח דיני תורתנו הקדושה והולך לדון ע"פ דתם. שאעפ"י שדין באותו דין כדינינו מ"מ בזה מתיקר שם האלילים להשביחם והוי עדות לעילוי יראתם. אבל כשהדין מבורר ביניהם ואינו הולך אצלם אלא כדי לכוף לשכנגדו, מפני שידם תקיפה ויש בידם לכוף מה שאין בידינו שאנחנו בגלותינו אין שליטה בידינו לכוף ואין זה שבח לתורתם כי זו אינה תורה אלא שליטה ותוקף מידי דהוה אליסטים ואלם בעלמא שידו תקיפה. וזה כבר ידוע שהן שולטים ולא אנחנו בגלותינו. ומה הוסיף זה בהביאו איש אחד לפנייהם לכופו בכחם".
- כו. אף בשמו של הגאון מבוטשאטש נמסר שהתיר לפנות לערכאות כאשר החוב ברור ומוסכם. וז"ל המהרש"ם⁴⁰:
- "מצאתי בכתבי הגה"ק אבד"ק ביטשאטש ז"ל, דבמה שהנתבע מודה שחייב ואין עליו התדיינות כלל, מדינא א"צ רשות ב"ד. כי כעת אין כח ב"ד יפה, ורק מדת חסידות להודיע לב"ד והם יתנו לו תיכף רשות לגבות חובו בערכאות של גויים, עכ"ד.
- כז. ועפ"ז אני נוהג כשאני רואה שהנתבע מודה על חובו אלא שהשמיט מלשם, והתובע תבע בדא"ה (= דיני אומות העולם). בכח טראטע, אני עושה פשר גם בלא רצון הצדדים להחזיר הוצאות כפי ראות העין. והגם שדברי הגה"ק הנ"ל אין להם ראי' בפוסקים, אבל לפי שבעוה"ר נחשב כהיתר לתבוע בדא"ה, ואין הב"ד נותנים כתבי סירובים, כדאי הוא הגה"ק לסמוך על סברתו.
- כח. וגם נ"ל סמוכין לדבריו ממ"ש בכנה"ג בשם רש"ך, דאם כבר עמדו לדין בפני ב"ד, וחייבו את הנתבע לשלם וא"ר לשלם, יוכל לתבעו בדא"ה להציל את שלו גם בלא רשות ב"ד. וכ"ה בב"ל"י בסופו בקו"א לספרי עט"צ. וא"כ היכא דהלוא מודה לא גרע הודאתו מפסק של ב"ד, דא"צ רשות ב"ד. עכ"ל המהרש"ם.
- כט. חזינן שיתכן שאף המהרש"ם מצטרף לדעת הגאון מבוטשאטש. אמנם תחילה כ"כ משום שבתי הדין אינם נותנים כתבי סירוב המאפשרים לפנות לערכאות. אולם בסוף דבריו כ' דאם החייב מודה, הרי שזהו כפסק ב"ד הניתן לאכיפה בערכות בלי רשות נוספת של ב"ד.

⁴⁰ שו"ת מהרש"ם חלק א' סימן פט'. דעת הגאון מבוטשאטש הוזכרה גם בתשובה נוספת של המהרש"ם בחלק ג' סימן קצה'.

ל. וכן בשו"ת מהרא"ל צינץ⁴¹:

"מאחר שעתה נתברר ששמעון חייב בדיני ישראל, נמצא שכל הקאסטין והוצאות שעלו הכל ע"י גרמת שמעון שלא רצה לפרוע לראובן מה שחייב לו מן הדין. שבשביל שלא רצה ראובן לעמוד עמו בדיני ישראל לא הופקר ממונו... וא"כ שמעון הוא שפשע בכל הוצאות במידי דאיכא לברורי שחייב לשלם. ואם היה משלם אין כאן הוצאה כלל. ואף דשמעון יכול לומר שחושדו על קנוניא שעשה עם המוכר, ואפשר שאילו רצה לעמוד בדיני ישראל, היו הב"ד מזקיין את ראובן לקבל בחרם... דאל"כ לקתה מדת הדין...".

לא. הרי שלא רק שהתירו את הפניה לרשויות האכיפה בכדי לגבות את החוב במקרה הנ"ל. אלא אף חייבו את החייב בכל הוצאות האכיפה. דבר שאינו מובן מאליו.

לב. אמנם מהר"ש ענגיל לא הסכים עם הגאון מבוטשאטש, וז"ל:⁴²
"באמת קשה לסמוך על זה דשם משמע דרק באם הואים שבשאט נפש לא רצה לשלם אז חייב לשלם הוצאות, אבל בעתים הללו לפעמים באמת אין ביכולת הלואה לשלם ה"וועקסיל", ובדיני ישראל צריך לותר לו הזמן כמפורש בחו"מ ס' ק', לכן קשה להתיר לתבוע בערכאות בלי רשות ב"ד, וכת"ה יעשה כד"ת".

לג. אולם נימוקו הוא משום שבדיני ישראל יתנו ללואה יותר זמן, ולא מטעם מייקר שם אלילים וכד'. ואחרי שכיום בהוצל"פ נותנים זמן ומסדרים לבע"ח אף מעבר לד"ת⁴³ סרה תלונתו.

לד. גם הרב הרצוג נדרש, אמנם בעקיפין, לסוגיה זו. בדונו בשאלה, האם יכול בנק לפתוח בהליכי גביה כנגד חייבים (על סמך שטר) בלא ליטול רשות מביה"ד?⁴⁴ מביא הרב הרצוג את דברי התומים⁴⁵ המתאר את הנהוג בקהילות אשכנז – הפונים לערכאות ע"מ לגבות את "חילוף כתב" – סוג של שט"ח הקרוב לשיק. וז"ל:

לה. "מאד צריך ישוב והתבוננות כמו שראיתי כאן ק"ק מיץ וכן הוא בשארי קהלות אשכנז אשר תקנות הקהל בענין ח"כ שיש רשות לבע"ד לדון אצל המשפט ערכאות. מי התיר להם זה? דאף דאמינא שהואיל ותקנו הקהל הוי כאלו הסכימו כל בני העיר וקבלו עליהם. הא אפי' כולם מרוצים אסור להתייקר שם ע"א... וכי עדיף חק המלך מחקו של מלכו של עולם... לכן בעו"ה רע

⁴¹ שו"ת מהרא"ל צינץ חלק חו"מ סימן ל' אותיות ה'ר'.

⁴² שו"ת מהר"ש ענגיל חלק ז' סימן קלג' אות ב'

⁴³ ע' הערה 16 לעיל.

⁴⁴ מנוסח השאלה משמע שהבנקים היו פונים לבתי המשפט ולא להוצל"פ. וכפי המופיע גם במקורות נוספים, שכך היה נהוג בעבר.

⁴⁵ סימן כו' סק"א.

עלי המעשה. אפס אין כח לבטלו, כי נשרשו בתקנה זו מבלי שומע. ומי שיהיה כחו יפה – יבטלו ויקבל שכר מאלקי המשפט".
לו. כ' ע"כ הרב הרצוג:⁴⁶

"..מאחר שזה היה מנהג רווח כבר בימי הגאון ז"ל בקהילות אשכנז וכו' קהילות קדושות שכל דבריהם ובפרט בפרהסיא היו עפ"י התורה והיראה. וצריך לדונם לכף זכות שמסתמא היה להם על מה לסמוך, ואולי שחשבו שזה אינו כלל בגדר משפט כיון שהחוב ברור ע"י השטר, ואינו אלא פעולה להביא את השטר לידי גוביינא וכהא דשטר העומד לגבות כגבוי דמי, ועיין סוטה כה, גיטין לז א וכו' וכו', ועיין קצות החושן סימן י"ב (סק"א) וכו' וכו'. **עכ"ל הרב הרצוג.**⁴⁷
לז. הרי שאף שלא נחה דעת הרב הרצוג מכך שפונים לערכאות בגביית שטרות, לימד זכות על המנהג בכך ש"זה אינו בכלל משפט כיון שהחוב ברור ע"י השטר וכו'". ואף שזה לימוד זכות על המנהג ביחס לשטרות, משום שניתן לומר דאף שיש שטר מ"מ החוב אינו ברור. כגון שיש לצד השני טענות מדוע אינו חייב לפרוע את החוב. מ"מ **היכא שהחוב ברור ומוסכם (כגון במקרה שלפנינו) – אין זה בגדר משפט.** וק"ו בפניה להוצל"פ שאינה כפניה לבית המשפט.

לח. דברי הרב הרצוג הנ"ל הינם חלק מפס"ד שניתן ע"י יחד עם הרב עוזיאל והרב וילקובסקי בשנת תש"ד, בשבתם בבית הדין לערעורים.⁴⁸ מסקנת ביה"ד היתה אף מקילה יותר, וז"ל:⁴⁹
"מסקנות: א. **בהתחשבות עם המנהג שנתפשט, שפונים לערכאות בתביעות לגביית שטרות העומדים לגוביינא, מבלי לפנות תחילה לבית - דין תורני, אין לראות בפניה זו משום הליכה לערכאות של עכו"ם, ואין לתבוע על כך לדין.**"⁵⁰ נדגיש, כי פס"ד זה ניתן בתקופת השלטון הבריטי!

⁴⁶ פסקים וכתבים שו"ת חו"מ כרך ט' סימן כ'.

⁴⁷ הסבר הענין הוא למעשה בקצוה"ח הנ"ל (סימן יב' סק"א) הכותב: " אמנם נראה לשיטת רבינו תם (הובא ברא"ש כתובות פ"ט סי' י' ובר"ן שם מד, ב בדפי הר"ף) בטעמא דמוכר שטר חוב יכול למחול, והוא משום דשני שעבודים יש למלוה שעבוד הגוף ושעבוד נכסים, ושעבוד הגוף לא נמכר לפי שאין בו ממש ונשאר אצל המוכר, ולהכי יכול למחול את שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים דאינו אלא ערבות, וא"כ כיון דטעמא דמחילה ותפס שטרא לא מהני היינו משום דכל העומד לגבות כגבוי דמי, ואע"ג דאנו ק"ל דלא כבית שמאי (סוטה כה, א) דאמרי כל העומד לגבות כגבוי אפילו הכי **חזינן דשטרא לכמה מילי הוי כגבוי**, דהא מגו להוציא לא אמרינן ובשטר כיון דנכסים משועבדים בשטר אמרינן מגו להוציא, (עיין לקמן סימן פ"ב סק"י) **וכבר עמד בזה בעל כנסת הגדולה סימן פ"ב (הגה"ט אות נ"ז) ומיישב באיזה ענין הוא כגבוי ובאיזה ענין לא הוי כגבוי**, ע"ש שהעלה דבספק לבד לא הוי כגבוי **אבל בשטר ברור הוי כגבוי** וע"ש, ולהכי ניחא במוכר שטר חוב דכבר מכר את שעבוד נכסים ללוקח א"כ לא הוי כגבוי אצל המוכר דהא המוכר לעולם לא יגבה ולא נשאר אצלו אלא שעבוד הגוף, וכיון דלעולם לא יבא ליד המוכר לידי גביה משום הכי יכול המוכר למחול בלא קנין, אבל בשטר חוב דידיה כיון דשעבוד נכסים בתוך השטר הוי כגבוי ולא מהני מחילה. וכ"כ בתשובת (הרשב"א המיוחסות ל)רמב"ן (סי' ק') דלכך אמרינן מגו להוציא במקום שטר **דהוי כאילו מוחזק בממון**, ולא דהוי כגבוי לגמרי דהא ק"ל כבית הלל דאינו כגבוי עכ"ל.

⁴⁸ פורסם כאוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לא"י עמוד נה' – נט'.

⁴⁹ שם עמוד נט'.

⁵⁰ נדגיש כי אין מדובר בפניה להוצל"פ למימוש פס"ד של בית הדין הרבני. דבר זה אין צריך לפנים, אף אילו היינו מחליטים שדין הוצל"פ כדון ערכאות. ומשנה מפורשת בסוף גיטין (פ"ט, מ"ח): "ובגוים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך

ט. גם בשו"ת "שבט הלוי" התיר לפנות להוצל"פ (בלי רשות ב"ד) כשהחוב ברור. וז"ל⁵¹:
"בנדון השאלה אם מותר לפנות להוצאה לפועל בענין שק שהנתבע אינו רוצה לשלם, יראה
דאם אינו רוצה לשלם והחוב ברור, ואין ברירה למצות הדין כהלכה, מותר להתיר לו לפנות
להוצאה לפועל בתנאי שלא יסתר ע"י הוצאה לפועל דין המבואר בחו"מ סי' צ"ז סכ"ג דהיינו
פרטי דינים של סדור בע"ח כשכבר הגיע זמן הפרעון".

מ. זו גם עמדתו של ביה"ד ארץ חמדה - גזית, גוש דן, בראשות מו"ר הרב יעקב אריאל
שליט"א, המסכם וכותב: "עמדתם של דייני ישראל, על פי מסורת הפסיקה שההוצאה לפועל
היא אמצעי כשר לגביית חובות ברורים שאין עליהם צורך בפסיקה נוספת"^{52, 53}.
מא. וכ"כ ר' ישראל יעקב פישר בשו"ת "אבן ישראל"⁵⁴ בדבר השאלה: האם ניתן לפנות להוצל"פ,
כדי שזו תגבה צ'קים? והשיב: עצם הפניה להוצל"פ אינה אסורה. וכל החשש הוא מצד דיני "לא
תבא אל ביתו" וחשש לקיחת משכון שלא כדין, וחשש שמא עוברים על דיני סידור לבע"ח.
מב. וז"ל:

"תבנא לדינא דבצ'קים של הלואה בודאי אסור בלקיחת משכון בלי ב"ד, דאיכא איסור לאו
דלקיחת משכון. וגם צ'קים של מקח וממכר...איכא שאלה של מסדרין לבע"ח, דאיכא ב' דיעות
בשו"ע שם סימן צז', וצריך לחוש להני דס"ל דגם במסחר ובשכר שכיר נמי איכא דינא

וכשר". ונפסק הדבר בשו"ע אה"ע סימן קלד' סעיף ט'. וכתבו תוס' שם: "ובעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה
שישראל אומרים לך - אין לפרש דאפי' בענין זה רוצה לומר דבעובדי כוכבים פסול משום לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים אע"פ
דהעובדי כוכבים מעשין על פי ישראל דאין זה לפני עובדי כוכבים כיון דדייני ישראל מצוים לחובטו דאטו מומחין עצמן יחבטו
אותו ולא יכלו לצוות להדיוט לחובטו אלא כמו שפ"ת והעובדי כוכבים חובטין אותו שאז כשר בזה הענין וכן פירש רב יהודאי
גאון בהלכות גדולות דבעובדי כוכבים כשר בזה הענין וכן איתא בירושלמי דמכילתין...". וא"כ ענין משכ' בפד"ר ג' עמ' 65 ובפד"ר
יא' עמ' 269 אינו קשור לנדון דנן. ודלא כמש"כ בפס"ד ארץ חמדה - גזית, גוש דן, תיק מס' 70020 שקשר מש"כ בפד"ר הנ"ל
לענינו. וממילא אין מקום למה שצוין בפס"ד הנ"ל לתשובת יחיה דעת ח"ג סימן מו'. באופן דומה פסק בשו"ת תשובות והנהגות
חלק ג' סימן תמב'. וכן לאחרונה בפס"ד של ביה"ד לערעורים מס' 798549/5 וז"ל: "הרי ידוע ומפורסם הוא כי לביה"ד הרבני אין
מערכת גבייה ואכיפה עצמאית. לשם כך מדינת ישראל העמידה לרשותנו מערכת ממלכתית - הוצל"פ. מדי יום ביומו יוצאים תחת
ידי ביה"ד הרבני עשרות פסקי דין למזונות, וללא יראת הזרוע הארוכה של הוצל"פ, היה כל איש עושה דין לעצמו, וכל הישר
בעיניו יעשה. בלא כח האכיפה, הרי כל אדם היה פורע את חובותיו כפי ראות עיניו...".

⁵¹ שו"ת שבט הלוי חלק י' סימן רסג' אות ג'.

⁵² פס"ד 70020.

⁵³ אמנם כ' מו"ר הרב אריאל בספרו "באהלה של תורה" חלק א' סימם פד' עמוד 419: "עוד צ"ע אם יש במסירת שיק להוצאה
לפועל משום איסור ערכאות. כי יש לומר שאין להוצאה לפועל כאן תפקיד שיפוטי אלא תפקיד מינהלי-טכני, לסייע בידי המחזיק
בשטר לגבות את חובו, או ליתר דיוק, למנוע מעשי מרמה וזיוף מצד מושכי שיקים, ולבצע את התקנה ששיק דינו כמזומן". דברים
אלו מורים על ספק מסוים בנדון. ואולם תשובה זו נכתבה בשנת תשל"ו. ויתכן שבחלוף 35 שנים פשיטא ליה מאי דאיבעיה
מעיקרא. ועוד יתכן, שהספק בתשובה זו הינו משום שמדובר על גביית שיק כאשר יש ויכוח בין הצדדים. ואילו בפס"ד דלעיל
מדובר על חוב ברור. מאידך י"ל שהרב אריאל העלה סברה חדשה, המקלה דוקא על גביית שיקים בהוצל"פ. היות שמטרת התקנה
המאפשרת פניה להוצל"פ עם שיק היא למנוע מעשי מרמה במשק. ודינא דמלכותא - דינא. אכן, היות שאפשר לפנות להוצל"פ גם
לביצוע שטר, וגם לאכיפת גביה בחוב קצוב. נראה שאין המטרה ספציפית לענין שיקים אלא להקל על הציבור (ועל מערכת
המשפט) ובכל מקום בו לא נראה שיש ויכוח מהותי בין הצדדים, החוק מאפשר (ומעודד) פניה להוצל"פ. וצ"ע.

⁵⁴ שו"ת אבן ישראל חלק ח' סימן צה'.

דמסדרין... "ומעתה שהראנו שאין חשש מדין "מסדרין לבע"ח", והנדון שלפנינו אינו מלוה, כי אם שכירות, תבנא לדינא שעצם הפניה להוצל"פ אינה אסורה.
מג. לענ"ד ניתן להעלות סברה נוספת להיתר הפניה להוצל"פ מבלי ליטול רשות מב"ד. דהנה, נפסק בשו"ע: 55

"היתה יד עובדי כוכבים תקיפה, ובעל דינו אלם, ואינו יכול להציל ממנו בדייני ישראל, יתבענו לדייני ישראל תחלה; אם לא רצה לבא, נוטל רשות מבית דין ומציל בדייני עובד כוכבים מיד בעל דינו." 56 אולם כ' ב"כסף קדשים" 57 שאם ישנה אומדנה ברורה וידועה לכל שהנתבע לא יבא לדין, אין צריך נטילת רשות מב"ד. ובשו"ת "טוב טעם ודעת" הוסיף שאף המנהג כן. 58
מד. אולם יש לשאול, הרי כ' הפוסקים שהיתר זה שנותנים ב"ד לפניה לערכאות במקרה של סרבן, לא יתנוהו בלי בירור שאכן כך היא המציאות (שמדובר בסרבן). וכלשון התומים: 59 "דהיינו שמבורר לנו בבירור שאינו רוצה לבא. אבל שליח ב"ד שהוא עד אחד... אין עד אחד נאמן וצריך ב' עדים... כ"כ כנה"ג. ולא ראיתי נוהגין כן... ואפשר... הוא מילתא דאיסורא... וק"ל עד אחד נאמן באיסורין... ומכל מקום יש לחוש להוראת בעל כנה"ג הנ"ל דמסתברים דבריו מבלי ליתן רשות ב"ד כי אם ע"י שני שלוחי ב"ד." 60

מה. מעתה יש לשאול הכיצד נהגו היתר בדבר זה (בתנאים המפורטים), והרי אף ביה"ד נזקק בדבר לשיקול דעת ולעדים? וי"ל, כיון שכל האיסור הוא מפני שמייקר שם אלילים. ואם ברור הוא שלא יבא הנתבע לב"ד, אין בכך בכדי לייקר שם אלילים. ואף ב"ד היו מפנים את התובע בדלית ברירה לערכאות. ואם כן י"ל דבכל מקרה שהחוב ברור ומוסכם, אין בפניה להוצל"פ משום מייקר שם אלילים ח"ו. ואף ב"ד היו מפנים את התובע להוצל"פ. 61

מו. ראיתי אמנם מי שכ' שלעולם יש לפנות תחילה לב"ד, אף בחוב ברור. משום שאם יטען החייב שאין בידו לשלם החוב, ב"ד יפסקו שיש צורך לסדר לבע"ח. אמנם טענה זו תמוהה ביותר. ראשית, וכי יש כיום ביד ב"ד אפשרות לבדוק האם אכן החייב באמת זקוק לפריסת החוב? שנית, היא הנותנת: יתכבד החייב ויטען בפני ההוצל"פ כי אין ביכולתו לפרוע את החוב. רשם

⁵⁵ שו"ע ח"מ סימן כו' סעיף ב'.

⁵⁶ אמנם ע' גידולי תרומה שער סבך אות ג' החולק בזה, וס"ל דבאלם וכ' אין צריך נטילת רשות מב"ד.

⁵⁷ כסף קדשים סימן כו' סעיף ב'.

⁵⁸ שו"ת טוב טעם ודעת חלק ג' סימן רסא'.

⁵⁹ אורים סימן כו' סק"ז

⁶⁰ וכ"פ בנתיבות המשפט שם חידושים סק"ז.

⁶¹ ע' לעיל הערה 20 שכ' שההוצל"פ במדינת היהודים (רחמנים בני רחמנים) מקלה עם החייבים אף יותר מההלכה בשו"ע.

- ההוצל"פ ושליחיו יבדקו טענתו זו של החייב, ואם אכן כדבריו, יפרסו את חובו בהתאם ליכולתו. ומעשים שכל יום שנוהגים כן.
- מז. **ואם כנים דברינו**, שהיה מותר לנתבע לפנות להוצל"פ, הרי שהנתבע נתחייב בהוצאות שגרם לנתבע בכך שאלצו לפנות להוצל"פ לגבות את חובו.⁶² נזכיר עוד כי אף אילו היה מדובר בהוצאות שהן בגדר גרמא בלבד, הרי בכה"ג ראוי לחייב בהם, ובהתאם להסכם הבוררות, ולמדיניות בתי הדין בענין גרמא.⁶³ נזכיר עוד כי היות והמזיק בגרמא חייב בדיני שמים, וביה"ד הוסמך לפסוק הן לדין והן לפשר, הרי שבנודאי יש מקום לחייב במקרה זה על נזקי גרמא.
- מח. **ומאחר שבאנו למידה זו**, שהיה מותר לנתבע לפנות להוצל"פ. אין עלינו לחלק בין סוגי התשלומים שחייבו ההוצל"פ את התובע. הן מטעם שכר טרחת עו"ד, הן מטעם אגרות והן מטעם ריבית. דהכל בכלל הוצאותיו.
- מט. אמנם כ' ב"משפטיך ליעקב"⁶⁴ דאף כשמוותר לפנות להוצל"פ בלא נטילת רשות מב"ד, זהו רק על גוף החוב ולא על ההוצאות. אולם טעמו הוא: "ראוי להזמין תחילה את החייב לבית דין על מנת לברר את עמדתו בענין".⁶⁵ הרי שטעם נטילת רשות מב"ד הוא כדי לברר את עמדתו. אולם במקרה ואין לחייב כל טענה, מה יוכל לטעון בב"ד? ומה הטעם בהזמנתו? ואטרומי בי דינא בכדי – לא מטריחינן. אמנם לענין הריבית יש להוסיף:
- נ. **אמנם עצם איחור המלוה בהחזרת ההלוואה אינה מתירה קבלת ריבית**. וכפי שכל גרש"ז אויערבך ב"מנחת שלמה":⁶⁶
- "כללו של דבר הוא שאין הלוה חייב לשלם להמלוה את ההפסד שהגיע לו מפני זה שנמנע הלוה מלפרוע לו את החוב בזמנו, וכיון שכן אפי' אם היה רוצה הלוה לשלם לו מרצונו הטוב ג"כ אסור משום רבית, ואף שהש"ך בסי' קע"ז ס"ק מ"א כתב דברצון מותר, מ"מ החו"ד בס"ק י"ט

⁶² וכבר נפסק בשו"ע ח"מ כבר נפסק בשולחן ערוך חושן משפט סימן ק"ו סעיף א': "מלוה שבא ליפרע בשטר מקויים שבידו, שלא בפני לווה, אם יכולים בית דין לשלוח לו ולהודיעו עד שיעמוד עמו בדין, שולחים ומודיעין לו, אם הוא בכדי שילך השליח ויחזור תוך ל' יום, והמלוה יתן שכר השליחות, ויגבנו נוסף על חובו". וכן פסק שם בסימן יד' לענין סרבן: "שוב פסק בטור חושן משפט בסימן י"ד סעיף ה': "אבל מסרב מליד לדין והוצרך התובע להוציא עליו יציאות לכופו לירד לדין צריך לפרוע לו כל יציאותיו". והיות וכ' שמוותר היה לנתבע לפנות להוצל"פ הרי דין הוצאותיו בזה כדין הוצאות הכפיה לכופו את הסרבן ללא לדין. וכל"כ בפד"ר חלק ג' עמ' 18 ואילך: "מ"מ י"ל כי דין המסרב לשלם הוצאות הוא גרמי והש"ך כ' סק"ו דהוי קנס ובשוגג ליכא למקנסי, ולכן מחמת זה לבד אין לחייב לשלם הוצאות, אולם בנידון שעשה דחיות והשמטות פשיטא דחייב לשלם כדין כל מסרב".

⁶³ ע' גם ב"משפטיך ליעקב" חלק ב' סימן ו' אות ה' המחלק בין הוצאות כפיה לדין, להוצאות כפיה לתשלום חוב. לכל נתבע שמורה זכות בסיסית לשטוח טענותיו לפני ב"ד. משא"כ בחוב ברור ומוסכם, דחייבת התשלום דינה כמזיק ממון חברו. ע' שם סברות נוספות הספציפיות לגביית צ"ק. ואינן קשורות לנדון שבפנינו.

⁶⁴ ע' בקישור: <http://www.dintora.org/files/Emda02Grama.pdf>, ובמקורות שם.

⁶⁵ ע' שם בענין ההליך המקוצר שהציע. ואכמ"ל ע' שם סברות נוספות הספציפיות לגביית שיק. ואינן קשורות לנדון שבפנינו.

⁶⁶ שו"ת מנחת שלמה חלק ב' סימן ע'.

תמה ע"ז וכתב דהוי כמו רבית מאוחרת דאסור, וכש"כ שאם אינו רוצה שאין לכוף אותו לעבור על איסור רבית.

נא. **אולם בהמשך התשובה מחלק הגרש"ז אויערבך בין המקרים השונים וז"ל:**

"אולם בהתבונני יותר בזה מצאתי בעז"ה צד קולא, דהנה באחד שנתחייב בפני בי"ד לשלם ולא רצה לציית ותבעו בערכאות, אם מותר ליקח ממנו גם את הרבית שהוא מתחייב לפי החוק מיום הפסק, עיין באבני נזר יו"ד סי' קל"ג קל"ד שמצדד למצוא קולא ע"פ שיטת הרמ"א בחו"מ סי' רצ"ב סעיף ז' דחשיב כמבטל כיוסו של חברו, ומהני עכ"פ תפיסה. ושוב חזר מזה מחמת דברי הש"ך בחו"מ סי' כ"ח וסי' קפ"ב שפסק דבכל מקום דחייב רק לצאת ידי שמים לא מהני כלל תפיסה, עיי"ש דסובר עכ"פ דמותר שפיר לשלם לו מרצון הטוב, כיון שהתשלום הוא מחמת החיוב לצאת יד"ש עבור זה שגרם לו מניעת הריוח"^{67, 68}

נב. והנה הגרש"ז הרחיב יסוד זה, דלא רק מי שנתחייב לשלם ע"פ בי"ד – ולא משלם, הווי גזל בידו. אלא אף המאחר להחזיר הלוואה – המעות הינן גזל בידו.

נג. **וז"ל הגרש"ז אויערבך:**⁶⁹

"לענין קנסות הנהוגים בגמ"חים אשר הקנס הוא לפי ערך הזמן, שכשמאחר בהחזרת הלוואה חצי שנה משלם שקל אחד, וכשמאחר שנה משלם שני שקלים. וטענו רבים שדינו כרבית ולא כקנס, י"ל דכיון שאחר שהגיע זמן הפרעון יכול הגמ"ח לגבות החוב, נמצא **דלאחר הזמן הו"ל כגזילה אצלו, ואין כאן שכר המתנת מעות כי אם שיעור גודל העוולה...** ורק אם היתה תקנה שאם התנאי הוא שאם יתן את הקנס של שקל אחד שוב אין הגמ"ח יכול לתבוע ממנו עד סוף חצי שנה שפיר חשיב אגר נטר. ועיין בזה היטב בסי' קע"ז סעיף י"ד ובמפרשים ודו"ק היטב, כי אע"פ שבכל הלוואות רבית אפי' אם התנה המלוה שיוכל לגבות בכל שעה שירצה ואז יעשו חשבון לשלם עבור כל שבוע ושבוע ודאי חשיב רבית, מ"מ הכא דשלא בהיתר הוא מאחר את הפרעון, שפיר שייך שם של קנס."

⁶⁷ תשובת האבנ"ז הובאה גם בשו"ת הר צבי יו"ד סימן קלא'. ואף מסקנתו כאבנ"ז. ובפסד"ר חלק ו' עמוד 87 פסקו שלא ישלם.
⁶⁸ הנתבע הפנה את ביה"ד לפסה"ד של ביה"ד באשדוד מס' 1-22-9600. אכן פס"ד מכשיר ברוב דעות (לפחות בדיעבד) רבית הנגבית בהוצל"פ. לא כל האמור בפס"ד הנ"ל מקובל עלינו. למשל: ביה"ד הנ"ל הנוטל שכרו לדון מדינא דמלכותא סבור כי דינא דמלכותא הווי ספיקא דדינא!! מסקנה זו לא רק מנוגדת לרמב"ם (הלכות גזילה פרק ה' הלכה יא') אלא גם מנוגדת לדעתו של הגר"ש אלישיב שליט"א (פד"ר חלק ה' עמוד 258 ואילך, והצטרפו לדברים הרב עובדיה הדאיה והרב בצלאל ז'ולטי) שנוהג דינא דמלכותא כיום בא"י. כיהודה ועוד לקרא נעיר כי אף אנן לא ס"ל הכי. וכן לא ס"ל עוד כמה דברים המופיעים בפס"ד הנ"ל. ועכ"פ לדעת הרוב בביה"ד באשדוד למ"ד דדינא דמלכותא דינא רבית הנגבית בהוצל"פ מותרת. ואכמ"ל.
שו"ר שהוגש ערעור על פס"ד הנ"ל של ביה"ד באשדוד, וביה"ד הגדול לערעורים קיבל את הערעור (לפחות באופן חלקי) ושוב אכמ"ל.

⁶⁹ שו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן עא' אות א'.

- נד. **והדברים ק"ו** לפי מש"כ לעיל דאנו מחייבים לשלם אף את הראוי לשלם בדיני שמים, יש לחייב אף בנדון דנן.
- נה. הנתבע המציא לביה"ד ציטוטים מדברי התובע בהם הוא מסכים לשלם את בריבית. התובע טען כי הסכמה זו היתה מן השפה ולחוץ רק כדי שהתובע לא "יתרגז וילך לבית משפט". וכפי הנזכר בהערה 4. אולם לענינינו, לא מפי הצדדים אנו חיים – מסקנתנו בנידון אינה תלויה בשאלה: האם אכן הסכים התובע לשלם ריבית זו או לא?
- נו. אשר על כן, ומהטעמים שפורטו לעיל, **דין התביעה להדחות**.
- נז. **לענין התביעות הנגדיות**. לאור האמור לעיל, ובמיוחד לאור העובדה שהחוב הבסיסי היה מוסכם, הפניה להוצל"פ היתה כמעט בלתי נמנעת, החובות כבר סולקו ולמעשה התברר כי הנתבע לא פעל עוול. הרי שתביעה זו הינה מיותרת לגמרי וראוי כי **התובע ישא בהוצאות הנתבע, ע"פ המפורט בכתב ההגנה** (תביעה שכנגד סעיפים 5-2) **בסך 409.3 ₪**.
- נח. לענין הדרישה של הנתבע כי התובע ישלם לו סך 525 ₪ עבור תיקון **מכונת הצילום** שקלקל (הנתבע) לפי טענת התובע. **אשמתו של התובע לא הוכחה**,⁷⁰ וע"כ **דין תביעה זו להדחות**. בנוסף יש לציין כי **יתכן**⁷¹ שהנתבע הסכים בעבר שעלות תיקון המכונה תחולק שווה בשווה בין שני הצדדים. כפי שאכן נעשה. וא"כ אין מקום לתביעה מצד הנתבע כלפי התובע, בנידון זה.
- נט. **לענין דרישת הנתבע, כי התובע ישלם עבור כלי הקפה ששבר**. התובע הודה בדיון, כי שבר את הכלי, בשוגג. כידוע: "אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן סימא את עין חברו ושבר את הכלים משלם נזק שלם".⁷² ועל כן חייב התובע לשלם הנ"ל. מאחר והנתבע לא נקב בשווי הכלי, ואילו התובע טען כי שווי 20 ₪. יש לחייב את התובע לשלם את ערכו של הכלי – **20 ₪**.
- ו. **שאר טענות הצדדים**, הן אלו שפורטו בפסק הדין, והן אלו שפורטו בדיון ובמסמכים שהוגשו לביה"ד – **נדחות**.⁷³

⁷⁰ אם כי מכתב הטכנאי מציין את סיבת הקלקול: הכנסה לשקע לא נכון. גם אם נקבל את דברי הטכנאי. עדיין אין בכך ראייה לכך כי התובע הוא שהכניס את התקע לשקע הלא נכון. התובע הכחיש מכל וכל אשמתו בענין. ואף שיתכן כי הצדק עם הנתבע, וכי הקלקול אירע כפי שטען, מ"מ לענ"ד לא **מוכחה** אשמת התובע בנדון.

⁷¹ מחד הנתבע אכן כותב: "התשלום ישולם שווה בשווה". מאידך כותב הנתבע: "אחרי שהטכנאי יגיד מה התקלה אתה תחליט אם עליך להוסיף ולתקן את כולו. קורה שדברים נשברים וקורה גם שמשוהו שובר אותם והוא צריך לשלם". אולם דחיית דרישת התשלום עיקרה בחוסר הוכחת אשמת התובע ולא במכתב הנתבע המצוטט לעיל. אין הטענות הנתבע בנדון שהועלו בסיכומי בכדי לשנות הענין. **ואולי** אף עולה מהם כי מחל לתובע על הנ"ל. וצ"ע.

⁷² משנה מסכת בבא פרק ב' משנה ו'. וכן ברמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א' הלכה יא'. וכן בשו"ע חר"מ סימן תכא' סעיף ג'.
⁷³ יש להעיר לצדדים כי חלק משמעותי מהמסמכים שהועברו לביה"ד עסקו בנושאים שאינם מענין התביעה. למשל: פסה"ד בענין תביעת הנתבע את הבנק. וכיו"ב.

החלטה:

1. תביעת התובע נדחית.
2. התובע ישלם סך 429.3 ₪ לנתבע תוך 15 יום מיום מתן פסק הדין.
3. פסק זה מסיים את הויכוח בין הצדדים. שני הצדדים לא יוכלו לפנות לגורמים נוספים ולערכאות נוספות, ובכללם פניה ללשכת עורכי הדין או לבית הדין של הלשכה וכד', בענינים שהובאו להכרעת הבורר, ובמסתעף מהם, או בענינים שהוזכרו בכתבי הטענות ונספחיהם.

והאמת והשלום אהבו

הרב אליעזר שנקולבסקי